

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Nobel ekonomi ödülü sahibidir. Son kitabı Serbest Düşüş: Serbest Piyasalar ve Küresel Ekonominin Batışı Fransızca, Almanca, Japonca ve İspanyolca olarak bulunabilir.

JOSEPH E. STIGLITZ

Euro kurtarılabilir mi?

Euronun sorunlarını küresel bir bakış açısından görmekte yarar var. **ABD, Çin'in cari işlemler fazlasından şikâyet etti ama GSYİH'ya oran olarak Almanya'nın fazlası daha da yüksek.** Euro Bölgesi'ndeki ticaretin kabaca dengede olacak şekilde ayarlandığını varsayın. Bu durumda Almanya'nın ticaret fazlası, Avrupa'nın geri kalanının cari açığı anlamına geliyor. Bu ülkelerin ihraç ettiklerinden daha fazlasını ithal ettikleri gerçeği de, zayıf ekonomilerini daha da zayıflatıyor.

Yunanistan mali krizi, euronun kurtulmasını zora soktu. Euronun yaratılması sırasında çoğu kişi uzun süre yaşayabileceği konusunda endişeliydi. Her şey yolunda gittiğinde bu endişeler unutuldu. Ancak "Euro Bölgesi kuvvetli bir olumsuz şoka uğrayacak olursa düzenlemelerin nasıl yapılacağı" sorusu sorulmaya devam etti. Döviz kurunu sabitlemek ve para politikasını Avrupa Merkez Bankası'na bırakmak, hükümetlerin resesyondan kaçınmak için ekonomilerini canlandırma yollarından başlıca iki tanesini ortadan kaldırdı. Onların yerini ne alabilir?

Nobel ödülü sahibi Robert Mundell, tek para biriminin işleyebileceği koşulları sıraladı. Avrupa bu koşulları o zaman karşılamıyordu, şimdi de hâlâ karşılamıyor. İşçilerin dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması tek bir emek piyasası yaratır. Ancak dilsel ve kültürel farklılıklar Amerikan tar-

zı bir emek seyyalitesini (iş gücünün akışkanlığı) erişilmez yapıyor.

Dahası, Avrupa'nın ağır sorunlarla yüzleşen bu ülkelere yardım etmesinin bir yolu yok. Örnek olarak % 20 işsizliğe (genç nüfusun % 40'ından fazlası) sahip İspanya'yı alalım. Kriz öncesi mali fazlası bulunuyordu, krizden sonra açık miktarı iki katın üzerine çıkarak GSYİH'nın % 11'i seviyesine yükseldi. Ancak Avrupa Birliği kurallarına göre İspanya artık enflasyonu daha da azdirması muhtemel olarak harcamalarını kesmek zorunda. Ekonomi yavaşlarken, mali durumundaki gelişme asgari düzeyde olabilir.

AB'NİN KÜÇÜK ÜLKELERİNİN ÇIKARACAĞI DERS

Bazıları Yunan tragedyasının, politika yapıcılarını euronun daha geniş bir işbirliği olmadan (mali yardım dâhil) başarılı olamayacağı konusunda ikna edeceğini umdular. Ama Almanya (ve Almanya'nın Anayasa Mahkemesi), kısmen kamuoyunu izleyerek, Yunanistan'a ihtiyacı olanı vermeye karşı çıktı. Yunanistan'ın içinde ve dışında çoğu kişiye göre bu tutum garipti. Büyük bankaları kurtarmak için milyarlar harcanmıştı ama belli ki, 11 milyon nüfuslu bir ülkeyi kurtarmak tabuydu! Yunanistan'ın ihtiyacı olanın "kurtarma" olarak adlandırılmasının gerektiği bile belli değildi, American International Group/AIG gibi mali kurumlara verilen kaynakların geri alınması muhtemel değilken, Yunanistan'a verilecek makul oranlı bir kredinin geri ödenmesi olasılık dâhilinde.

Piyasayı sakinleştirmeyi hedefleyen yarım ağızlı teklifler ve muğlak vaatler işe yaramadı. Amerika Birleşik Devletleri'nin 15 yıl önce Meksika için Uluslararası Para Fonu (IMF) ve G-7'nin yar-

dımlarını birleştirdiği gibi AB de IMF ile birlikte bir yardım programı oluşturdu. Soru, Yunanistan'a hangi koşulların dayatılacağı idi? Ters etkisi ne kadar büyük olurdu?

AB'nin daha küçük ülkelerinin çıkaracağı ders açık: Bütçe açıklarını azaltmazlarsa, komşularından yeterli (en azından acısız ve dalga yönündeki verimlilik karşısı bütçe kısıtlamalarından bağımsız olmayacak) yardım için çok az ümitli olabilecekleri yüksek bir spekülasyon riski bulunuyor. Avrupa ülkeleri bu tedbirleri alırken ekonomileri büyük olasılıkla zayıflayacak, küresel toparlanma için hoş olmayan sonuçları da olacak.

NEGATİF DIŞSALLIK BASKISI

Euronun sorunlarını küresel bir bakış açısından görmekte yarar var. ABD, Çin'in cari işlemler (dış ticaret) fazlasından şikâyet etti ama GSYİH'ya oran olarak Almanya'nın fazlası daha da yüksek. Euro Bölgesi'ndeki ticaret kabaca dengede olacak şekilde ayarlandığını varsayın. Bu durumda Almanya'nın ticaret fazlası, Avrupa'nın geri kalanının açığı anlamına geliyor. Bu ülkelerin ihraç ettiklerinden daha fazlasını ithal ettikleri gerçeği de, zayıf ekonomilerini daha da zayıflatıyor.

ABD, Çin'in döviz kurunu dolara göre değerlendirmeyi kabul etmemesinden şikâyet ediyordu. Ancak euro sistemi Almanya'nın döviz kurunun diğer Euro Bölgesi üyelerine göre artmayacağı anlamına geliyor.

Döviz kuru artmasaydı Almanya'nın ihraca-

tı daha zorlaşacak ve güçlü ihracata dayalı ekonomik modeli bir güçlülük karşı karşıya gelecekti. Aynı zamanda Avrupa'nın geri kalanı daha fazla ihracat yapacak, GSYİH artacak ve işsizlik düşecekti.

Almanya (tıpkı Çin gibi), yüksek tasarruf ve ihracat kabiliyetini fazilet olarak görüyor, kusur olarak değil. Ama John Maynard Keynes, zayıf küresel toplam talebe yol açan fazlaların (bu fazlaları taşıyan ülkelerin) ticaret ortakları üzerinde "negatif dışsallık" baskısı yarattığına dikkat çekmişti.

Gerçekten Keynes, küresel refah için ticaret fazlası veren ülkelerin, cari açık veren ülkelere çok daha büyük tehdit oluşturduğuna inanıyordu, öyle ki ticaret fazlası veren ülkelere vergi uygulamasını önererek kadar ileri gitmişti.

AVRUPA İÇİN ÇOK GEÇ DEĞİL

Mevcut düzenlemelerin, sosyal ve ekonomik sonuçları kabul edilemez olmalı. Küresel resesyon yüzünden açık miktarları artan ülkelerin, 10 yıl önce Arjantin'in itildiği gibi ölüm sarmalına itilmemeleri gerekir.

Bu ülkeler için önerilen bir çözüm, maaşlarda devalüasyona eşit, tek tip bir azalma geliştirmek. Bu bence, başarılabilir ve dağılıma yönelik sonuçları kabul edilemez. Sosyal gerilimi muazzam olur. Bu bir hayal...

İkinci bir çözüm var: Almanya'nın Euro Bölgesi'nden çıkması veya Euro Bölgesi'nin iki alt bölgeye ayrılması. Euro ilginç bir deneyimdi ama kendisinden önceki ve spekülasyoncuların 1992'de sterline saldırmasıyla çöken, neredeyse unutulmuş döviz kuru mekanizması (DKM) gibi kurumsal bir desteğin yokluğunu yaşıyor.

Bir de, Avrupa'nın hepsinden daha fazla gelecek vaat ettiğinin farkına varabileceği üçüncü bir çözüm var: Gerekli mali çerçeve dâhil, euro ilk çıkarıldığında yapılması gereken kurumsal reformları yürürlüğe koymak.

Avrupa'nın bu reformları uygulaması ve de euronun yaratılmasının altında yatan dayanışma üzerine kurulmuş ideallerine sarılması için çok geç değil ama Avrupa bunu yapmayabilir. Belki de işsizliğe yüksek bir bedel ödeyip başarısızlığı kabullenip devam etmek, kusurlu bir ekonomik model yüzünden insanların acı çekmesinden daha iyidir.

Mevcut düzenlemelerin sosyal ve ekonomik sonuçları kabul edilemez olmalı. Küresel resesyon yüzünden açık miktarları artan ülkelerin, 10 yıl önce Arjantin'in itildiği gibi ölüm sarmalına itilmemeleri gerekir.